

Gradska naselja u Hrvatskoj

Gradska naselja (urbana naselja)

- **grad** je veće naselje u kojem je većina stanovništva zaposleno u **sekundarnim, tercijarnim i kvartarnim djelatnostima**
 - u Hrvatskoj je **139** gradskih naselja (**128** su upravni gradovi)
 - **55% stanovništva** živi u gradovima
- **neravnomjeran raspored gradova** – **više gradova je na obali**
 - Splitsko-dalmatinska županija – 23 grada
 - Primorsko-goranska – 14 gradova
 - Istarska – 11 gradova
 - Brodsko-posavska i Međimurska županija – po 2 grada
- gradovi imaju utjecaj na svoju okolicu – **gravitacijska zona grada**
- **4 makroregionalna** središta (*regionalna središta*):
 - **Zagreb** – *Karlovac, Varaždin, Čakovec, Sisak, Bjelovar, Koprivnica, Virovitica, Velika Gorica*
 - **Split** – *Zadar, Šibenik, Dubrovnik*
 - **Rijeka** – *Pula*
 - **Osijek** – *Slavonski Brod, Vukovar, Vinkovci i Požega*

Razvoj gradova

- prve gradove (naselja) grade **Iliri** – Lika
- **stari Grci** – grade uglavnom na srednjodalmatinskim otocima i obali
 - Issa – Vis, Pharos – Stari Grad na Hvaru, Tragurij – Trogir, Epetij – Stobreč
- **Rimljani** – grade mrežu gradova na području cijele Hrvatske
 - Pola (Pula), Tarsatica (Rijeka), Solona (Solin), Narona (Vid kod Metkovića), Siscia (Sisak), Mursa (Osijek), Andautonia (Zagreb), Cibalia (Vinkovci), Iadera (Zadar)...
- u **srednjem vijeku** se uništava Rimska mreža gradova, nastaju novi gradovi na križištu trgovačkih putova (sajmišta), burgovi i uz samostane
 - Gradec, Kaptol, Varaždin, Koprivnica, Križevci, Virovitica, Vukovar...
- **za vrijeme osmanlijskih osvajanja** gradovi se okružuju bedemima
 - planski se grade obrambeni gradovi – Karlovac, Slavonski brod, Bjelovar...
- najveći rast broja gradova u 18. i 19. st – **industrijska revolucija**
- od sredine 20. st raste broj stanovnika u gradovima – **urbanizacija**
 - **posljedica naglog razvoja industrije**

Što je nodalna regija?

- Odnos grada i okolice je komplementaran- okolica opskrbljuje grad potrebnim sirovinama, hranom i stanovništvom
- Cirkulacija stanovništva između grada i okolice uzrokuje deagrarnizaciju i transformaciju okolice
- Grad sa svojim gravitacijskim područjem čini **nodalnu regiju**
 - Veličina nodalne regije ovisi o veličini i važnosti grada (što grad ima više funkcija i što je veći, veće je i njegovo gravitacijsko područje)

Urbani sustav Hrvatske

- Urbani sustav čine gradovi koji su međusobno funkcionalno povezani
- Manji gradovi gravitiraju prema većim gradovima
- Urbani sustav Hrvatske je **nepravilan** (gradovi su nepravilno raspoređeni i obično jedan grad odskače veličinom i gospodarski je razvijeniji od drugih gradova)

HUM – najmanji grad na Svijetu

Hijerarhija hrvatskih gradova

1. Makroregionalna središta su gradovi s više od 100 000 st. s mnogobrojnim funkcijama važnim za stanovništvo šireg područja – **Zagreb, Split, Rijeka i Osijek**

- **Granice makroregija** nisu oštro određene i precizne, već se preklapaju npr. Gorska Hrvatska- preklapa se utjecaj Rijeke, Zagreba i Splita.

2. Regionalna središta su gradovi s više od 30 000 st. i manje funkcije u odnosu na makroregionalno središte

3. Subregionalna središta su gradovi s 10 000 st. i s manjim brojem funkcija (područna , lokalna središta i manja županijska središta)

ZAGREBAČKA
MAKROREGIJA

REGIONALNA SREDIŠTA

Karlovac

Sisak

Varaždin

Bjelovar

SPLITSKA
MAKROREGIJA

REGIONALNA SREDIŠTA

Zadar

Dubrovnik

Šibenik

RIJEČKA
MAKROREGIJA

REGIONALNA SREDIŠTA

Pula

OSJEČKA
MAKROREGIJA

REGIONALNA SREDIŠTA

Slavonski Brod

Vinkovci

Vukovar

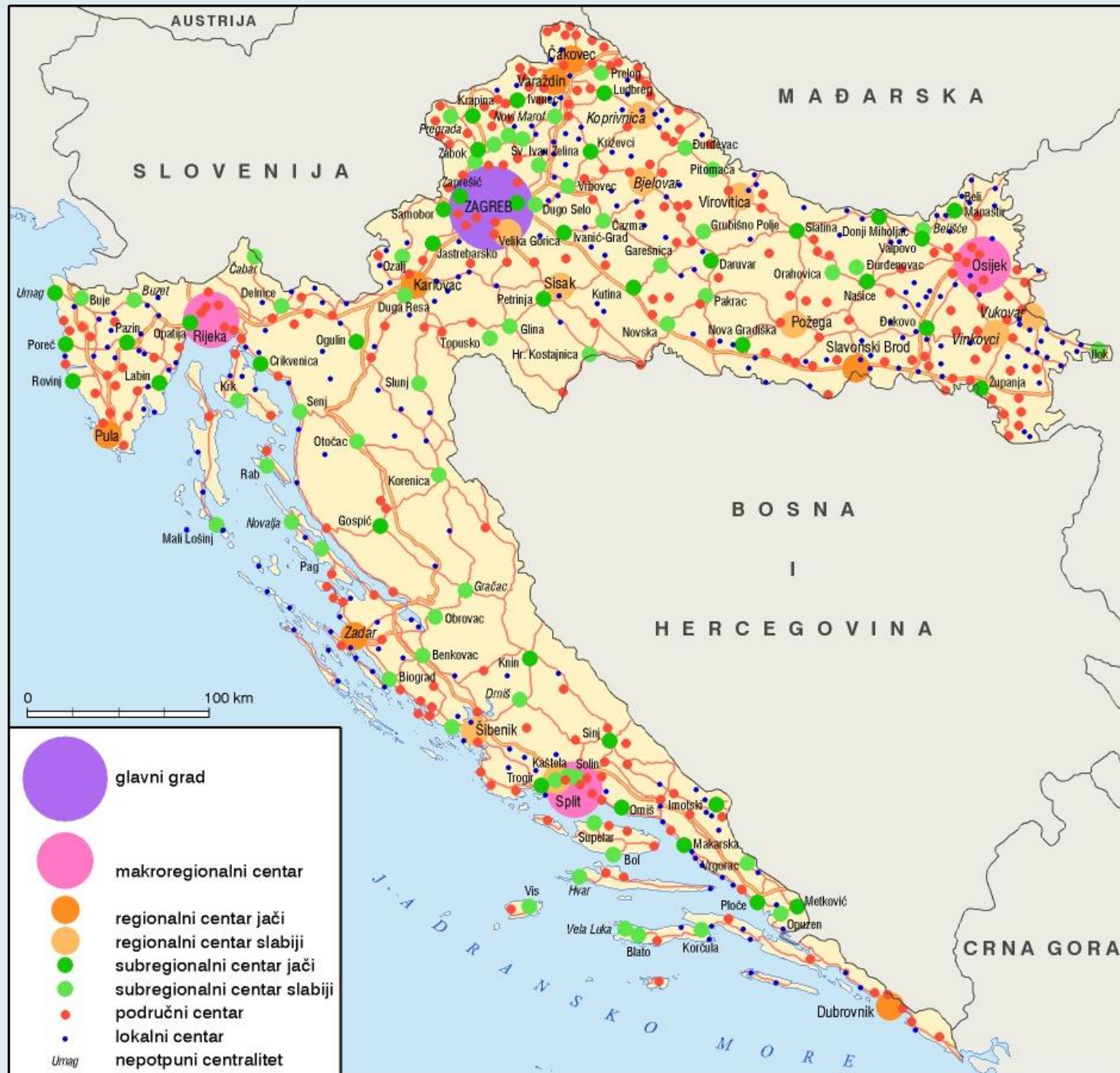
Kriteriji za nodalno – funkcionalnu regionalizaciju Hrvatske

1. sva naselja središta upravnih gradova (bez obzira na broj stanovnika)
2. sva naselja veća od 10 000 stanovnika
3. naselja od 5000 do 9999 stanovnika, s 25 % i više zaposlenih u naselju stanovanja, i to u sekundarnim i tercijarnim djelatnostima (u odnosu prema ukupnom broju zaposlenih stanovnika naselja)
4. naselja od 2000 do 4999 stanovnika, s 25 % i više zaposlenih u naselju stanovanja, i to u sekundarnim i tercijarnim djelatnostima (u odnosu prema ukupnom broju zaposlenih mještana) te s udjelom nepoljoprivrednih kućanstava od 50 % i više.

STUPANJ URBANIZACIJE

Popis	Broj gradova	Broj gradskog stanovništva	Udjel gradskog stanovništva u ukupnom stanovništvu
1961.	70	1 280 119	30,8 %
1971.	103	1 815 914	41 %
1981. (popis – upravni gradovi)	214	2 337 622	50,8 %
1981. (Vresk)	100	2 189 904	47,8 %
1991. (popis – upravni gradovi)	204	2 597 205	54,3 %
1991. (Vresk)	117	2 452 453	51,3 %
2001. (popis – upravni gradovi)	123	3 065 590	69,1 %
2001. (Vresk – modificirao Nejašmić)	143	2 485 644	56 %
2001. (vresk – modificirao pokos)	155	2 517 407	57,5 %

Stupanj centraliteta	Obvezne funkcije	Administrativno značenje
lokalni centar	<ul style="list-style-type: none"> - područna ili osnovna škola - liječnik opće prakse/obiteljske medicine - poštanski ured - prodavaonica 	<ul style="list-style-type: none"> - 116 od 145 jačih lokalnih centara sjedišta su općine - 63 od 172 slabijih lokalnih centara sjedišta su općine
područni centar	<ul style="list-style-type: none"> - sve obvezne funkcije centralnog naselja petog reda, - osnovna škola - ljekarna - stomatolog - supereta ili veći broj minimarketa / klasičnih prodavaonica, u pravilu više od deset prodavaonica eventualne funkcije: <ul style="list-style-type: none"> - poslovnica banke ili Fine 	<ul style="list-style-type: none"> - 23 od 110 područnih centara sjedišta su upravnog grada, 85 je sjedište općine, 2 naselja nisu sjedišta lokalnih jedinica - 139 od 179 slabijih područnih centara sjedišta su općine, jedan je sjedište upravnoga grada, a 39 nisu sjedišta
subregionalni centar	<ul style="list-style-type: none"> - sve obvezne i eventualne funkcije centralnog naselja 4. reda, - srednja škola - dom zdravlja ili veći broj ordinacija - prekršajni sud - supermarket ili veći broj supereta, eventualno hipermarket eventualne funkcije: <ul style="list-style-type: none"> - općinski sud 	<ul style="list-style-type: none"> - 37 od 38 jačih subregionalnih centara sjedišta su upravnoga grada (svi osim Sesveta) - 46 od 57 slabijih subregionalnih centara sjedišta su grada, 10 je sjedište općine, a jedno naselje nije sjedište (Kaštel Stari)
regionalni centar	<ul style="list-style-type: none"> - sve obvezne i eventualne funkcije centralnog naselja trećeg reda - opća bolnica - općinski i županijski sud, - visoko učilište (ili podružnica) - hipermarket ili veći broj supermarketa, specijalizirane prodavaonice, 100 i više prodavaonica eventualne funkcije: <ul style="list-style-type: none"> - trgovački sud 	<ul style="list-style-type: none"> - svi jači (7) i slabiji (9) regionalni centri sjedišta su upravnih gradova - 6 od 7 jačih regionalnih centara su županijska sjedišta (svi osim Pule) - 7 od 9 slabijih regionalnih centara županijska su sjedišta (svi osim Vinkovaca i Velike Gorice)
makroregionalni centar	<ul style="list-style-type: none"> - sve obvezne funkcije centralnog naselja četvrtog reda - sveučilište - klinički bolnički centri ili kliničke bolnice - trgovački sud - većina prodavaonica, veći broj prodavaonica velike prodajne površine (hipermarketa, robnih kuća i sl.) 	<ul style="list-style-type: none"> - svi makroregionalni centri (3) sjedišta su upravnih gradova - svi makroregionalni centri (3) županijska su sjedišta
glavni grad	<ul style="list-style-type: none"> - sve obvezne i eventualne funkcije centralnog naselja trećeg reda - sve najviše upravne funkcije u Republici Hrvatskoj (Vrhovni sud, Ustavni sud itd.) 	<ul style="list-style-type: none"> - sjedište upravnoga grada sa statusom županije i glavni grad

Gravitacijska područja četiriju hrvatskih makroregija

- Zagreb**
 - Karlovac, Varaždin, Čakovec, Sisak, Bjelovar, Koprivnica, Virovitica, Velika Gorica
- Split**
 - Zadar, Šibenik, Dubrovnik
- Rijeka – Pula**
- Osijek**
 - Slavonski Brod, Vukovar, Vinkovci i Požega

STANOVNIŠTVO U NAJVEĆIM GRADOVIMA I OPĆINAMA, POPIS 2011.

Gradovi	Broj stanovnika	Općine	Broj stanovnika
Zagreb	790.017	Viškovo	14.445
Split	178.102	Nedelišće	11.975
Rijeka	128.624	Popovača	11.905
Osijek	108.048	Čepin	11.599
Zadar	75.062	Matulji	11.246
Velika Gorica	63.517	Brdovec	11.134
Slavonski Brod	59.141	Pitomača	10.059
Pula - Pola	57.460	Podstrana	9.129
Karlovac	55.705	Konavle	8.577
Sisak	47.768	Župa dubrovačka	8.331
Varaždin	46.946	Bedekovčina	8.041
Šibenik	46.332	Ivankovo	8.006
Dubrovnik	42.615	Rugvica	7.871
Bjelovar	40.276	Erdut	7.308
Kaštela	38.667	Čavle	7.220
Samobor	37.633	Dugi Rat	7.092
Vinkovci	35.312	Križ	6.963
Koprivnica	30.854	Darda	6.908
Đakovo	27.745	Sibinj	6.895
Vukovar	27.683	Trnovec Bartolovečki	6.884
Čakovec	27.104	Brckovljani	6.837
Požega	26.248	Đurđenovac	6.750
Zaprešić	25.223	Suhopolje	6.683
Sinj	24.826	Bistra	6.632
Petrinja	24.671	Medulin	6.481
Solin	23.926	Maruševec	6.381
Kutina	22.760	Sveti Križ Začretje	6.165
Virovitica	21.291	Kloštar Ivanić	6.091
Križevci	21.122	Lekenik	6.032
Sveta Nedelja	18.059	Marija Bistrica	5.976